

ЗАШТИТА НА ДОБИТОКОТ ВО ОРГАНСКО СТОЧАРСТВО

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Министерство за земјоделство, шумарство
и водостопанство
Скопје

SWEDMILK

Автор на прв дел:

Горан Ангеловски

Автор на втор дел:

Горан Колев

Рецензент:

Швајцарски истражувачки институт за органско земјоделство FiBL

Издавач:

Консултантска куќа за органско земјоделство и рурален развој ПРОБИО

Поддржано од:

Швајцарска агенција за развој и соработка SDC

Дизајн и печат:

ИДЕА Плус

ПРЕВЕНТИВА И ТЕРАПИЈА

Органскиот пристап во здравствената заштита на животните во органското сточарско производство се темели на превенција на болестите преку одржувањето на виталноста и природната отпорност на животните. Добрата здравствена состојба на животните се постигнува преку препознавање и комбинирање на факторите во природата кои поттикнуваат и придонесуваат за одржувањето на добрата здравствена состојба.

Органскиот начин на сточарство се темели на употребата на стандардните превентивни мерки, вклучувајќи ја хигиената, вакцинацијата, балансирана исхрана, карантин за болните, како и други превентивни мерки за спречување на здравствените проблеми предизвикани од паразити, микроорганизми или несоодветна нега и исхрана.

Превенцијата на болестите во органското сточарство се заснова на неколку принципи коишто придонесуваат за зголемување на виталноста и природната отпорност на животните.

СЕЛЕКЦИЈАТА НА СООДВЕТНИТЕ РАСИ ИЛИ СОЕВИ ЖИВОТНИ

Овој принцип се однесува на правилниот избор на раси или соеви за одгледување во органскиот начин на производство. Секоја раса своите генетски капацитети максимално ги реализира во средината во која е создадена.

Во органското сточарство се наметнува потребата за избор на раси и видови кои се прилагодени на локалните микроклиматски услови, раси кои имаат природно стекната отпорност спрема паразитите и болестите карактеристични за одреден регион.

Слика бр. 1

Предност при селекцијата треба да се даде на домашните раси и соеви како поотпорни на здравствените проблеми кои често се присутни кај расите наменети за интензивно производство. Домашните раси и соеви се добро приспособени на локалните климатски и географски услови, овозможувајќи да се избегнат здравствените проблеми поврзани со адаптацијата и аклиматизацијата. Животните кои доаѓаат во средина која се разликува од средината од којашто дошле тешко се прилагодуваат, и колку таа разлика е поголема толку потешко таквите животни се прилагодуваат на новата средина. Овие животни во прво време го намалуваат нивото на продукција и репродукција, потоа ја губат природната отпорност на организмот, поради што лесно заболуваат. Од овие причини условите во средината од којашто се носат животните треба да се приближно исти со условите во средината во којашто се донесуваат животните.

УПОТРЕБАТА НА ВИСОКОКВАЛИТЕТНИ КРМИВА, РЕДОВНО ВЕЖБАЊЕ И ПРИСТАП ДО ПАСИШТА

Еволуцијата на ветеринарната медицина е тесно поврзана со појавата на модерните болести во сточарството и потребата за справување со нив. Модерните болести се поврзани со практиките во интензивниот начин на одгледување, како што се шталско чување на животните, хранење со концентрати, пренаселување, стресно ракување и транспорт на животните.

Поголемиот дел на проблемите во метаболизмот на животните исчезнуваат при промената од шталската исхрана кон пасишна исхрана со квалитетна свежа храна по желба и движење на животните.

Проблемите со респираторниот систем се намалуваат кога се овозможува пристап на животните до отворен простор и свеж воздух, наместо постојаното вдишување на испарувањата и гасовите кои се создаваат во затворените објекти.

Слика бр. 2 Испаша на животните

Исто така, проблемите со копитата и папците и појавата на канибализам се намалуваат кога животните се на испаша, наместо да бидат затворени во кафези или на бетонски под.

Редовната физичка активност на животните секако придонесува за подобра физичка и здравствена кондиција. Комбинацијата на квалитетна зелена исхрана по желба и постојаната физичката активност, дејството на сончевите зраци и свежиот воздух за време на напасувањето, овозможуваат

јакнење на природната имунолошка отпорност на животното. На испаша животните имаат пристап до лесно сварлива, сочна, ароматична и вкусна храна која има задоволително диететско дејство на животните.

Согледувањата дека органската храна го поддржува доброто здравје кај луѓето може лесно да се преслика и кај домашните животни. Реално е да се очекува дека и животните кои се хранат со храна произведена според органските принципи ќе имаат добра здравствена кондиција.

ОБЕЗБЕДУВАЊЕ СООДВЕТНА ГУСТИНА НА СТОКАТА

Со обезбедување соодветна густина на стоката, како на пасиштата така и во објектите за чување, можат да се избегнат голем број здравствени проблеми.

Со преоптоварувањето на пасиштата, стоката честопати не ги добива потребните количини на храна и хранливи состојки кои се неопходни за одржување на природната отпорност на животните.

Големата густина на животните во објектите создава неповолна микроклима која често претставува извор на стрес и последователно предизвикува голем број здравствени проблеми. Големата густина на чување доведува до намалена можност за хигиена во објектите, размножување и задржување на микроорганизмите и паразитите кои директно влијаат на здравствената состојба на животните.

Создавањето на штетни агенси, како што се прашината, јаглеродниот диоксидот и амонијакот, честопати се последица на големата густина на стоката во објектите и секако причина за појава на здравствени проблеми.

Со намалувањето на густината на стоката, исто така, се намалува појавата на канибализам, се намалуваат повредите предизвикани од другите животни и повредите настанати од лизгања, падови, удари во преградите и другата шталска опрема при движењето на животните.

Големата густина на животните условува полесно пренесување на заразните болести и појавата на таканаречените шталски болести.

Наведените принципи, всушност, претставуваат зоотехнички превентивни мерки кои доколку се практикуваат придонесуваат за помалку изразени здравствени проблеми кај животните.

Слика бр. 3 Голема густина на стоката

НАМАЛУВАЊЕ НА СТРЕСОТ

Намалувањето на стресот од кој било извор е од витална важност во органското производство. Намалениот стрес и постигнување на хомеостаза кај животните воедно претставува и намалување на опасноста од појава на повреди и здравствени проблеми поврзани со факторите на стресот. Непотребниот стрес, исто така, ја намалува и продуктивноста на животните, негативно влијае на квалитетот на месото и ја зголемува веројатноста од повреди, како кај животните така и кај луѓето коишто се грижат за нив.

Слика бр. 4

Употребата на фитотерапевтските и хомеопатските терапевтски средства (растителни екстракти, животински или минерални супстанции) се претпочитува во органското производство. Со други зборови, органското производство упатува на употребата на природните традиционални лекови и лековитите растенија, како во превентивата така и во терапијата на животните.

Употребата на хемиски синтетизираните алопатски ветеринарни лекови е дозволена доколку употребата на фитотерапевтските и хомеопатските терапевтски средства не е делотворна за излекување на животното.

Слика бр. 5 Хомеотерапија

Имајте предвид дека алтернативните терапии дејствуваат поспоро и даваат подобар ефект кај хроничните заболувања одошто кај акутните.

Лечењето со алопатски ветеринарни лекови може да се дозволи само доколку е неопходно за да се избегне страдањето на животното, и може да биде употребено само со овластување на ветеринар. Сепак, добрата состојба и намалувањето на страдањата на животните е важен принцип во органското производство и употребата на алтернативни препарати е оправдана доколку тие ги даваат потребните резултати во лекувањето на животните.

Секоја употреба на хемиски синтетизираните алопатски ветеринарни лекови мора да биде евидентирана. Евиденцијата мора да содржи ознака за: активните фармаколошки супстанции, детални податоци за дијагнозата, начинот на примената, времетраењето на третманот и пропишаниот рок за каренца (период на излачување на лекот од телото на животното). Идентификацијата на лечените животни мора да е возможна поединечно кога се работи за крупна стока, и поединечно или групно кога се работи за живината или за мали животни. Информациите за алопатскиот третман на животните треба да се пријави на контролното тело пред животните или нивните производи да бидат пуштени во промет како органски производи.

За продолжување на органскиот начин на производство кај лекуваните животни, по употребата на алопатски ветеринарни лекови, потребно е да се почитува двојно подолг период на каренца од оној што е пропишан во упатството, или пак најмалку 48 часа кога периодот на каренца не е пропишан.

Доколку алопатскиот ветеринарен лек е употребен повеќе од двапати во годината, животното и производите добиени од него мора да бидат означени како конвенционални и отстранети од органскиот процес на производство.

Задолжителните вакцинации предвидени во националното законодавството или со законодавството на ЕУ се дозволени во органското сточарско производство.

Превентивната употреба на алопатските ветеринарни лекови во органското производство е забранета.

Од практична гледна точка добро е да најдете ветеринар кој го разбира и ја поддржува ориентацијата за органско сточарско производство. Бројот на ветеринари коишто ги разбираат принципите на органското сточарско производство и практикуваат фитотерапевтски и хомеопатските начин на лекување со сигурност не е голем.

Честопати ветеринарите на животните со нарушена здравствена состојба им даваат антибиотик или друг алопатски препарат без да му објаснат на сопственикот за каков препарат се работи. Од оваа причина секогаш посочете му на ветеринарот дека се работи за органски начин на производство.

Третманот на животните, зградите и опремата, вклучувајќи ја и употребата на имунолошки ветеринарни лекови согласно со националното законодавство, е дозволен доколку се утврди присуството на некоја болест во областа во којашто се наоѓа производната единица.

Слика бр. 6 Вакцинација кај овци

ПРОДУКЦИЈА И РЕПРОДУКЦИЈА

Секоја употреба на супстанции за стимулирање на растот или производството (вклучувајќи ги антибиотиците и кокцидиостатиците), како и употребата на хормони или слични супстанции за контролирање на репродукцијата (индуцирање или синхронизирање на еструсот), или за други намени, е забранета.

Употребата на ваквите препарати во производството предизвикува неприродно високи производни перформанси кај животните и ги прикрива симптомите коишто се последица на ваквиот систем на производство.

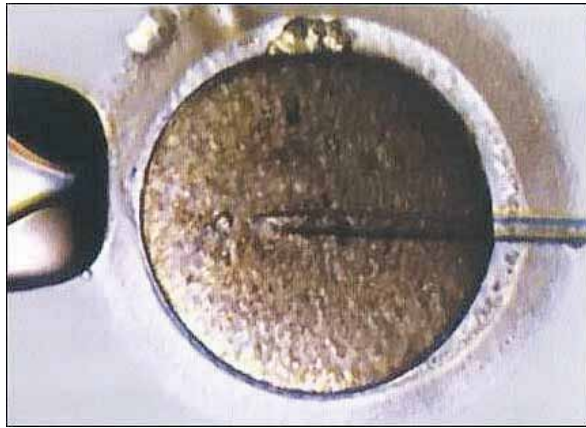
Вештачкото осеменување во органското производство е дозволено, но предност се дава на природниот начин на осеменување.

Употребата на флашинг-методата како метод за синхронизација на еструсот во органското сточарско производство е дозволен, додека ембриотрансферот не е дозволен.

Хормоните во органското сточарско производство единствено може да се применуваат во терапевтски цели на поединечни животни.

Слика бр. 7 Вештачко осеменување

Слика бр. 8 Ембриотрансфер

Оперативните зафати со кои неповратно се предизвикуваат физички промени на изгледот или функцијата на животните редовно се употребуваат во сточарството, пред сè заради:

- идентификација на животните (тетовирање, жигосување, ставање ушни маркици);
- избегнување на повреди од борби или канибализам помеѓу животните (обезрожување, кастрирање, сечење на опашката, сечење на клунот);
- избегнување штети на пасиштата (носни прстени кај свињите);
- подобрување на производните перформанси (кастрација, капонизација).

Со оглед дека органското производство се грижи за добрата состојба на животните, а повеќето од наведените зафати се со цел да се овозможи функционалност на производството и да се олесни работата на фармерите, ваквите зафати не се во корелација со органските принципи на производство.

Ваквите зафати во органското производство се дозволени само доколку се извршуваат со цел да се подобри безбедноста, здравјето или состојбата на животните.

Обезрожувањето како мерка која вообичаено се користи во конвенционалното сточарско производство, со цел намалување на хранидбениот простор по животно, во органското сточарство е забрането. Но, доколку се одгледуваат потемпераментни раси животни, како мерка која придонесува за избегнување на страдањата од повредите кои животните си ги нанесуваат меѓусебно, дозволено е обезрожување на добитокот, но, со напомена овој зафат да се изведува на порана возраст и на најбезболен начин.

На пример, сечењето на опашките кај кравите во интензивното производство е наменето да се олесни работата на фармерите при молзењето и да се избегне валкањето на задниот дел на животното. Но, опашката е витален дел од телото со кој кравите ги бркаат мувите и другите инсекти од нивното тело, така што сечењето на опашките не се прави за доброто на животните.

Сите оперативни зафати мора да бидат одобрени од контролното тело и да бидат извршени на соодветна возраст на животното, од страна на квалификуван персонал и на начин на којшто страдањето на животните се сведува на минимум.

На пример, кастрирањето на животните да се врши додека животните се многу млади, бидејќи кастрацијата кај постарите животни предизвикува далеку повеќе болка и стрес.

Слика бр. 9 Кастрација

НАПАСУВАЊЕТО И КОНТРОЛАТА НА ПАРАЗИТИ

Постојат повеќе стратегии и техники на управување со пасиштата во органското производство со кои може да се контролира популацијата на паразити и да се намалат проблемите предизвикани од внатрешните и надворешните паразити.

Планирањето на стратегија за контрола на паразитите бара познавање на животните циклуси на паразитите, познавање на техниките за управување со пасиштата и, секако, познавање на климатските услови и циклусите на нивна промена.

Притоа, треба да бидат испочитувани повеќе фактори:

- идентификација на паразитите кои предизвикуваат проблеми, било да се внатрешни или надворешни;
- осознавање на животниот и репродуктивниот циклус на паразитите;
- воведување на шеми за редоследот на напасување на одредени површини;
- формирање на чисти површини;

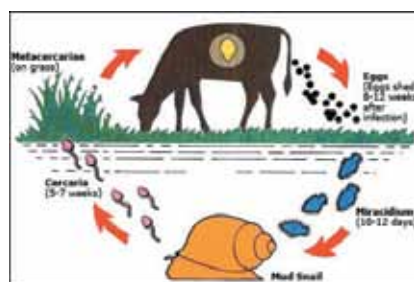
- одржување на соодветен број животни на пасиштето;
- планска употреба на антипаразитски средства (природни и синтетички);
- одржување на имунитетот на животните на високо ниво; и
- одржување на хигиената и управување со ѓубрето од животните.

Во природата природните циклуси на мигрирање на животните следени со промената на годишните времиња и временските услови помагаат во природната контрола на паразитите. Фармерите располагаат со ограничени површини за напасување на животните и во никој случај не можат да ги репродуцираат природните циклуси, но можат да ја избегнат употребата на синтетички антипаразитици, искористувајќи ги правилата на природата.

Притоа, целта не треба да биде елиминација на сите паразити: животните и во природата остануваат во добра здравствена состојба и при присуството на одреден број паразити. Целта во контролирањето на паразитите е да се избегне нивното присуство до степен кога тие ќе го загорзат здравјето на животните или ќе предизвикаат економска загуба.

Временските услови (температура, влага, дожд) влијаат врз репродуктивниот циклус на паразитите, односно периодите на снесување јајца, излегување или промената на развојниот стадиум на паразитите.

Со познавањето на животниот циклус на паразитите и временските услови може да се изработат програми за контрола на паразитите преку воведување распореди на напасување и движење на животните од една парцела на друга, преку плодореци и преку подобрување на хигиената на животните и пасиштата. Ваквите календарски распореди ќе овозможат увид во периодите кога е безбедно животните да се пуштаат на испаша, или пак да се хранат со сено (свежо или суво).

Слика бр. 10 Животен циклус на метилот (*Fasciola Hepatica*)

Со навремено ротирање на стадата по пасишните парцели се овозможува излегување на јајцата на паразитите и нивно изумирање пред стоката да се врати на тоа пасиште (процес на самочистење на пасиштата).

Паразитите обично се присутни на долните делови на растенијата, и со контролата на висината на вегетацијата на пасиштата пред пуштањето на животните може да се намали степенот на загрозеност на животните

Младите животни, како помалку отпорни на паразити, треба први да бидат напасувани, а потоа да се напасуваат постарите како поотпорни.

Пред мешањето на стадата или животните проверете го статусот на инвадираност со надворешни паразити, со цел да се спречи ширењето.

Напасувањето на младите животни кои имаат голема приемливост на паразити треба да се врши на чисти пасишта. Во раната пролет овците се митарат и исфрлаат голем број на паразити коишто можат да ја контаминираат земјата и да ги инвадираат јагнињата. Во пасишниот распоред треба да се одвои доволна површина од пасиштето која ќе биде одморено и на кое ќе се напасуваат младите животни. Секоја година со одмарање на 10-20% од пасишната површина ќе ги задоволите потребите за чисти пасишта за пролетната испаша. Првите три месеци од животот јагнињата треба да ги поминат на чисти пасишта.

Ротацијата на животните од пасиштата треба да се изврши рано во летото со што би се обезбедила чистота за следната пролет.

Треба да се има предвид дека природната отпорност на овците опаѓа за време на јагнењето и доењето на јагнињата.

Слика бр. 11 Ротирање на пасишта

Безбедните пасишта имаат намалена популација на паразити заради влијанието на зимските услови. Напасувањето на безбедните пасишта може да биде извршено во есен.

Соодветната густина на животните коишто се напасуваат на одредено пасиште е витална за спроведување на успешна програма за контрола на паразитите.

Важно е да се направи разлика помеѓу чисто и инвадирано пасиште.

Пасиштата се сметаат за чисти кога:

- не е напасувано на нив повеќе од 12 месеци;
- косењето е направено без да има зимско напасување; и
- засадувањето е направено по собирањето на жетвата;

Поголемиот број паразити не напаѓаат повеќе видови животни и затоа употребата на ротирање на различни видови на животни на едно пасиште може да доведе до намалување на бројот на паразити.

На пример, овците и кравите не се приемливи за истите видови паразити, па нивното наизменично напасување може да се користи за прекинување на животните циклуси на паразитите.

Ротирањето на живина на пасиштата на која паселе животните исто така ја намалува популацијата на паразити. Живината се храни со некои видови паразити и инсекти и го растура анималниот измет, изложувајќи ги јајцата на паразитите на директна сончева светлина.

Се препорачува употреба на стапици за инсекти во објектите каде се чуваат животните и добиточната храна, со цел да се намали нивното директно штетно влијание, или пак пренесувањето на паразити.

Употребата на повеќе растенија, на нивни делови или екстракти, е распространета во органското производство. Лукот и немот (*Azadirachta indica*) се употребуваат за контрола на глистите, додека пак кактусот чина (*Stenocereus alamosensis*), *Chenopodium*, *Granatum*, *Sabadilla*, *Filix mas* во органското производство се употребуваат како хомеопатски терапевтски средства.

Камена земја, која претставува фино смелено брашно од фосилизирани остатоци од мали морски организми наречени дијатомеи, е широко употребувано антипаразитско средство во органското производство. Смелените честици имаат остри врвови кои предизвикуваат оштетувања на обвивката на паразитите, по што тие изумираат. Ваквите остри врвови се премногу мали за да предизвикаат оштетување на дигестивниот тракт на животните.

Слика бр. 12 Камена земја (Diatomaceous earth)

Употребата на синтетички антипаразитски средства е дозволена доколку се докаже присуството на паразити преку копролошки анализи или други испитувања.

Секако и употребата на синтетички антипаразитски средства мора да се врши по налог на ветеринар и таа да биде уредно евидентирана.

После употребата на антипаразитски средства животните треба да бидат преместени на чисти пасишта со цел животните што подолго да останат настрана од паразитите.

Обезбедувањето на безбедни пасишта бара подготвување на распоред на напасувањето и планирање на напасувањето најмалку шест месеци однапред.

Треба да се посвети внимание и на типот на пасиштата кои се употребуваат: на низинските и влажните пасишта обично престојуваат поголем број на паразити.

Управувањето со губрето од животните, исто така, придонесува за контролата на популациите на паразити. Бранување на или напасувањето на живината (кокошки, патки, гуски) на пасиштата има за цел да ги растури купчињата животински измет. Со растурањето на купчињата животински измет јајцата и ларвите на паразитите се изложуваат на директна сончева светлина и се овозможува нивно уништување преку хранењето на птиците со нив.

ВОВЕД ВО ОРГАНСКОТО ГОВЕДАРСТВО

Составен дел на одржливото земјоделство е органското земјоделство. Целта на органското земјоделство е подобрување на здравјето и продуктивноста на заемно зависните заедници, почвениот жив свет, растенијата, животните и луѓето. Основни карактеристики во органското земјоделство се избегнување на користење на вештачки материи во производството и промовирање исклучиво на природни материи кои се користат како ѓубрива, пестициди, или додатоци во производството и преработката на храната.

Клучен принцип е заемното делување на сите компоненти кои учествуваат во циклусот на производство на храна:

- Одржување и зголемување на долгорочна плодност на почвата;
- Промовирање на правилна употреба и грижа за водата, водните извори и живиот свет во неа; и
- Да се произведува (доколку се има можност) во затворен систем.

Најефикасен начин на органско производство е на интегрални органски фарми т.е. фарми кои имаат и растително и животинско производство интегрирани во една целина. Дел од растителното производство се користи за исхрана на стоката, а стоката обезбедува органски ѓубрива за исхрана на растенијата. Органското производство се темели на воспоставување хармонија помеѓу човекот и природата, која е сериозно нарушена со употребата на новите технологии и практики.

Органското говедарство во Македонија е на самиот почеток. Во 2008 година во процесот на конверзија од конвенционално кон органско производство се вклучи и првата говедарска фарма, која има за цел да служи како пример за тоа како може да се воспостави рамнотежа во еден затворен циклус на кружно движење на материјата и енергијата.

Во блиска иднина овој позитивен пример ќе го следат и голем број производители кои и во моментот располагаат со потенцијал, кои со минимални корекции ќе се стекнат со статус на органски фарми. Во забрзување на овој процес свој придонес дава и државата, односно Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија, кое со свои мерки за финансиска поддршка (субвенционирање) го поткрепува развојот на севкупното органско земјоделство во земјата.

Органскиот начин на одгледување на говедата се темели на принципите на природните закони, а тоа значи одгледување на животните во што е можно поприродно опкружување, со што им се дава можност на животните да го зачуваат природниот начин на исхрана, парење, одгледување на младите, воспоставување хиерархија во стадата и сл.

Слика бр. 1 Автохтона раса Буша

Но сепак, не треба да заборавиме дека одгледуваме домашни животни, кај кои под влијание на селекцијата (колку и да е таа минимална), дошло до ослабување на отпорноста кон неповолните временски влијанија и природните непријатели. Значи, овие животни имаат потреба од престој во заштитен простор – штали. Обезбедувањето на овие услови, како и одредувањето на бројот на одгледуваните животни на фармата, е работа на фармерот кој треба да направи рамнотежа помеѓу расположливите површини за производство на сточна храна од една страна, и од друга страна бројот на животните кои треба да обезбедат доволно шталско губре како храна за растителното производство.

Говедата на органската фарма треба да потекнуваат од органска фарма, за што во Македонија засега нема можност. Втора можност е конвенционална фарма да отпочне процес на конверзија кон органско производство. За една говедарска фарма да се здобие со органски статус, мора најпрво да ја вклучи во конверзија сточната храна, која по добивањето на органски статус обезбедува услов да се конвертираат и животните. Конверзијата за фуражните култури трае две години (со можност за намалување на овој период доколку се докаже дека површината на која се одгледуваат растенијата не е загадена). Конверзијата пак на животните трае половина до една година, во зависност од правецот на производство: месо или млеко.

При одгледување на животните, почитувајќи ги принципите на органското земјоделство, фармерот треба да ги задоволи следните услови:

- што е можно поприродно опкружување;
- што помалку стрес при производството;
- исхрана со квалитетна, разновидна храна, при чие производството се запазени органските принципи;
- хуман однос кон животните во согласност со производните потреби;
- намалување на можностите за повреди, болести и стрес кај животните; и
- доволно простор за секое грло за престој, лежење, хранење и слободно движење.

Фармерот истовремено треба да се погрижи да произведува квалитетни и безбедни производи, кои повратно би довеле и до нивна зголемена потрошувачка а со тоа и поволен економски ефект од работењето.

НЕКОЛКУ СОВЕТИ ЗА ОРГАНСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ КОИ ОДГЛЕДУВААТ ГОВЕДА

- Добро запознајте го пазарот на органските производи што ги произведувате;
- Запознајте ги барањата и специфичностите на своите потрошувачи;
- Добро искombинирајте го односот на застапеноста помеѓу растителното и животинското производство;
- Доколку е можно, обезбедете услови на фармата за организирање на селски туризам;
- Самоиницијативно соработувајте со квалитетна советодавна служба во функција на детектирање и намалување на ризиците при производството и зголемување на рентабилноста на фармата;
- Водете детална евиденција со која ќе развиете сопствена база на податоци, од каде што ќе добиете јасна слика за тоа што треба а што не треба да практикувате во работењето;
- Поврзете се и соработувајте со други производители со цел размена на искуства и увид во добрата производствена практика кај понапредните фармери; и
- Мора да се регистрирате во државните служби и да станете член на некаков организиран облик (граѓанско здружение) на производители на органски производи.

РАСИ ЗА ОДГЛЕДУВАЊЕ МЕСО И МЛЕКО ВО РМ

Во Македонија се одгледуваат повеќе раси говеда, од кои во млечното говедарство најзастапени се Источно Фризиската, Холштајнот, Монтафонецот и др. Од месните раси говеда доминираат мелези на расите Оберинталец, Сименталец, Херефорд, Пинцгауер др. вкрстени со домашното автохтоно говедо со слаби производствени перформанси Бушата.

За одгледување на говеда за млеко во рамничарските делови за препорака е комбинирање на расите Монтафонец, Сименталец, Источно Фризиска и др. кои се одликуваат со добра продуктивност во добри одгледувачки услови. За повисоките ридско-брдски терени најдобра комбинација е локална раса говеда подобрена со товните раси Херефорд и Оберинталец кои во наши услови се тестирани и докажани како раси кои се одликуваат со добра продукција на поскромни одгледувачки услови. Исто така на оваа комбинација може да се додаде и крв од Лимузинец, Сименталец (тип месо), Абердин Ангус и сл.

Слика бр. 2 Херефорд

Одгледување на говеда според органските принципи

Екстензивниот начин на одгледување на добитокот во Македонија е најблиску до органскиот. Таквиот начин на говедарство е лоциран во повисоките делови или во компактно заостанатите рурални подрачја, каде преку најголемиот дел од годината животните се одгледуваат на паша и единствената храна која ја користат претставува тревната вегетација која ја пасат. Но, во зимскиот дел од годината стоката се спушта во потоплите и пониски делови каде врнежите од снег се минимални. Крајно екстензивно одгледуваните стада од расата Буша во одредени години опстојуваат преку целата година на отворено, без никакво додавање на друга храна. Но, за да се обезбеди квалитетен прираст, одгледувачите кои практикуваат полуинтензивен начин на производство преку зимата обезбедуваат сместување и појачана исхрана. Голем проблем во нашата земја е тоа што фармерите освен пасиштата земени под закуп, не поседуваат обработливи површини на кои би произведувале храна за животните.

Полова зрелост и парење

Шареноликиот расов состав на говедарството во Македонија оневозможува општо одредување на половата зрелост и времето на безбедно парење на женските и машките грла. Општа препорака е јуниците да се припуштаат кога ќе добијат маса која е 70% од генетски предиспонираната маса на возрасните грла.

Слика бр. 3 Младо приплодно грло

Осеменувањето може да биде и вештачко, но се дава предност на природното осеменување. Кај нас застапено е контролираното парење од рака и дивото или харемското парење.

Клонирањето или размножувањето на животните по пат на ембрио-трансфер во органското говедарско производство не е дозволено.

При породувањето на животните кои се одгледувани на испаша најчесто не е потребна интервенција од човекот. Во случаи кога од било која причина породувањето е отежнато, потребно е да се повика ветеринар.

Услови за одгледување на говедата

Постојат неколку начини на одгледување на говеда:

- шталски;
- пасишен; и
- комбиниран.

Во Република Македонија најзастапен начин на одгледување кај млечните раси е шталскиот, а кај товните раси комбинираниот.

Кога се планира да се подигне објект кој ќе ги задоволи пропишаните барања за органско говедарство, најдобро е инвеститорот да побара помош од консултант за органско сточарство за да не настанат грешки при градењето. При градење на органска фарма постои едно правило кое вели: објектот треба да одговара на потребите на животните, а не на потребите на човекот. Најдобро е ако се најде решение прифатливо за двете страни.

Слика бр. 4 Краварска фарма

Во секој случај, објектите треба да бидат функционални, а евтини. Во никој случај не е за препорака да се градат скапи објекти (што е чест случај во Македонија), кои го намалуваат економскиот ефект од работењето, без притоа да се зголеми квалитетот и квантитетот на производството.

Микроклиматските услови во објектот треба да одговараат на потребите на животните. Треба да се обезбеди правилна вентилација, да не се дозволи во делови од објектите да има проев, температурата да не е прениска или превисока. Најдобра температура за одгледување на говеда е од -3 до 5 степени Целзиусови. Светлината во објектот треба да е доволна. Добро е ако во најтемниот дел од објектот можеме да читаме новинарски текст.

Хигиената во објектите е важен услов за обезбедување правилен раст и прираст на животните. Лошите хигиенски услови резултираат со заболување на стоката како и намалување на производните особини. Пожелно е периодично на фармата да се врши ДДД.

Исхрана и тов

Ниската продуктивност на домашната автохтона раса Буша е показател за тоа колку исхраната влијае на продуктивноста на грлата. Со подобрена исхрана (ад либидум) на Буша постигнато е неколкукратно зголемување на млечноста.

Слика бр. 5 Млади грла во тов

Со цел запознавање на фармерите со пропишаните правила во органското земјоделие ќе објасниме неколку поими кои се битни во органското говедарство.

Сува материја претставува делот од крмивото кој останал по отстранување на севкупната влага од него. Познавањето на процентот на сувата материја во органското производство е важен поради тоа што истиот е ограничен со максимални количини кои едно грло може да ги прими дневно.

Нето енергија е делот кој организмот на животните ќе го искористи за своите потреби, не вклучувајќи го тука делот од енергијата кој неискористен ќе се излучи преку фецесот, мочката, солзите и сл.

Нето енергијата, пак, се состои од два дела и тоа:

Енергија за одржување на базалниот метаболизам е енергија која им е потребна на животните да ги обавуваат основните функции, на пр. дишење, дигестија, одржување на телесната температура и сл.

Енергија за производство е дел од енергијата кој е потребен за нормален прираст, млекопродукција, јајца кај живината и сл.

Протеини се градежниот дел на секоја клетка во организмот. За нормален раст и развој на животните, потребата од протеини мора да е во целост исполнета. Недостатокот се одразува во намалениот прираст, намалена кондиција и производство.

Минерални материи се делат на **микроелементи** (кои во микро количини се потребни на организмот) и **макроелементи** (од кои организмот има потреба од поголеми количини). Недостатокот од минералите доведува до неможност од функционирање на метаболизмот, заболувања, па дури и смрт кај животните кои неправилно се хранат.

